

Kieli ihmisen ja yhteisön henkisenä rakentajana

LEO WEISGERBER *Von den Kräften der deutschen Sprache*. I. Die Sprache unter den Kräften des menschlichen Daseins. II. Vom Weltbild der deutschen Sprache. III. Die Muttersprache im Aufbau unserer Kultur. IV. Die geschichtliche Kraft der deutschen Sprache. Düsseldorf 1949—1950.

Saksalaiseen kielentutkijaan ja kielifilosofiin, Bonnin yliopiston professoriin Leo Weisgerberiin on Lauri Hakulinen tutustuttanut suomalaista lukijakuntaa Virittäjän piiriä laajemmaltikin ensi kerran jo parikymmentä vuotta takaperin ja taas aivan äskettäin. Sen jälkeen kun toht. Guyla v. Weöres oli aikakauslehdessämme 1930 selostanut silloin Rostockissa professorina toimineen Weisgerberin kirjoitelmaa merkitysopin tutkimuksessa ilmenneistä erehdyksistä, Lauri Hakulinen tulkitsi laajassa artikkelissaan «Kielentutkimus uusia tehtäviä tavoittamassa» (Suomalainen Suomi 1933, ss. 164—166, 171—174, 220—227) Weisgerberin muutamia vuosia aikaisemmin julkaiseman teoksen «Muttersprache und Geistesbildung» ajatusmaailmaa. Eräissä myöhemmissä kirjoituksissaan sekä teoksessaan «Suomen kielen rakenne ja kehitys» (huom. erityisesti II ss. 96—101) Hakulinen on edelleen antanut merkkejä Weisgerberiltä saamistaan herätteistä. Nähtävästi Weisgerberin uusin teos on «Das Tor zur Muttersprache», jonka Hakulinen esiteli Virittäjän viime n:ossa (1952, ss. 212—214). Tässäkin yhteydessä osoittautui aiheelliseksi tehostaa Weisgerberin kielifilosofian perusajatuksena tuota, mikä on ollut alusta alkaen todettavissa, että nim. «käsitteet ja muut ajattelutottumukset ovat kielen luomuksia, että kieli ei siis suinkaan ole vain kokoelma ajatuksenilmaisuvälineitä, että kielen tehtävä on 'muovata ulkomaailma ihmishengen omaisuudeksi' ja että äidinkieli täten itsenäisenä tekijänä olennaisesti vaikuttaa ihmisen elämään».

Virittäjässä ilmoitettavaksi on saapunut myös Weisgerberin uusi laaja kokoomateos «Von den Kräften der deutschen Sprache», johon sisältyy osaksi uusittuina ja laajennettuina samannimisinä tunnettuja erillisteoksia, osaksi ainakin allekirjoittaneelle ennestään kokonaan tuntemattomia esityksiä kielestä ihmisen henkisenä rakentajana, maailmankuvan luojana sekä yhteisön muodostajana ja koossapitäjänä. Vaikka sekä teossarjan yhteisessä että sen osien erillisnimissä viitataan saksan kieleen ja saksalaiseen kulttuuriin, kasvaa tältä pohjalta varsin yleispätevä julistus jokaisen äidinkielen poik-

keuksellisesta merkityksestä inhimillisen käsitemaailman luoja. Tämä on teema, joka hallitsee Weisgerberin ajattelua ja etsii sovellutuksia pienimmisäkin yksityiskohdissa.

Esiteltävänä olevan sarjan I osa (1949) on suppein (51 s.) ja yleisluonteisin. Seuraava (231 s.) syventyy pääasiallisesti saksan kielestä heijastuvan ja kielen kehityksen vaiheissa muodostuneen maailmankuvan analysointiin. Henkinen ilmapiiri, jossa saksalainen liikkuu, osoittautuu kieltä hallitsevien voimien ensisijaiseksi aikaansaannokseksi. Samaa käsitystä täydentää, syventää ja ennen kaikkea havainnollistaa myös sarjan laajin (269 s.) ja mielenkiintoisin III osa, «Die Muttersprache im Aufbau unserer Kultur». Viimeisessä, lähes samankokoisessa IV osassa (256 s.) pyritään osoittamaan Saksan kansan historian läpi ulottuva vuorovaikutus — kuitenkin valtasuunnaltaan päinvastainen kuin mihin näitä seikkoja tarkastaessamme olemme tottuneet: äidinkielen jatkuva ja pysyvä vaikutus kansan koko kehitykseen, saksalaisuuden historian muotoutuminen kielessä ja kielen kautta.

Weisgerberin esitys on valitettavan lavealti raskasta luettavaa, useasti ylen abstraktiseen sanontaan ja ikävässä mielessä saksalaisen periodikuorman alle vaipuvaa. Harva meikäläinen jaksanee harppailematta syventyä sen tavattomaan detaljirikkauteen. Mutta hänen tutkimustyönsä johtoajatukset, jotka painavammin kuin ehkä kenenkään muun nykyaikana, tähdentävät nimenomaan äidinkielen suunnatonta tärkeyttä henkiselle minuudellemme, kuuluvat kaikille.

MARTTI RAPOLA